

DET BALANCEREDE BUDGETS MULTIPLIKATOR OG UDENRIGSHANDELEN

AF P. NORREGAARD RASMUSSEN *

Før det balancerede budgets multiplikator blev erkendt¹ var det (vistnok) almindeligt at antage, at en parallel stigning i offentlige køb af varer og tjenester på den ene side og skatter på den anden side ville være neutrale i relation til samlet faktorindkomst.² På samme måde antog man, at en parallel stigning i export og import var uden multiplikatoreffekt.

Denne sidste antagelse blev drøftet af Stolper³, som påviste en multiplikatorvirkning ved en parallel forøgelse af export og import.

Under de sædvanlige forudsætninger for det balancerede budgets princip beror virkningen på, at det fald i efterspørgslen i den private sektor som gennemtvinges ved forøgede skatter, modsvares ganske af den stigning i efterspørgslen, som de, der modtager indkomst fra den offentlige sektor, vil præstere. Men da denne stigning er gennemført via forøgede faktorindkomststudbetalinger fra den offentlige sektor, vil resultatet være, at aktiviteten og/eller prisniveauet (som målt ved faktorindkomsten) alt andet lige vil være vokset med stigningen i det offentlige budget. Det er således her en multiplikator i relation til faktorindkomsten på 1. Man kan vise⁴, at hvis de omtalte skatter er indirekte, vil multiplikatoren i relation til nationalindkomsten målt i markedspriser være 2.

* Dr. polit., professor ved Københavns Universitet.

1. Jfr. »A Note on the History of the Balanced-Budget Multiplier« *Economic Journal*, Marts 1958 og de f. eks. af Erik Schneider givne litteraturhenvisninger i »Zur Frage der Multiplikatorwirkung eines ausgeglichen Budgets«, *25 Economic Essays in Honour of Erik Lindahl*, Stockholm.
2. At dette måtte modificeres, hvis forbrugseffekten hos skatteyderne antages at være forskellig fra forbrugseffekten hos de grupper, som modtog indkomststudbetalinger fra det offentlige var erkendt, jfr. f. eks. Kaldors bidrag i Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, London 1944, Appendix C.
3. W. F. Stolper, »The Volume of Foreign Trade and the Level of Income«, *Quarterly Journal of Economics*, 1947 (Vol. LXI).
4. Jfr. »Markedspriser ctr. faktorpriser ved det balancerede budget«, offentliggjort i festskriftet: *Til Frederik Zeuthen*, København 1958. Cfr. heroverfor Schneider, op. cit., som mener, at kunne vise, at i relation til nationalindkomsten i faktorpriser vil – ved finansiering af de øgede offentlige faktorindkomststudbetalinger ved indirekte skatter – multiplikatoren være 0, mens den i relation til nationalindkomsten målt i markedspriser vil være 1.

DET BALANCEREDE BUDGETS MULTIPLIKATOR OG UDENRIGSHANDELEN

AF P. NORREGAARD RASMUSSEN *

Før det balancerede budgets multiplikator blev erkendt¹ var det (vistnok) almindeligt at antage, at en parallel stigning i offentlige køb af varer og tjenester på den ene side og skatter på den anden side ville være neutrale i relation til samlet faktorindkomst.² På samme måde antog man, at en parallel stigning i export og import var uden multiplikatoreffekt.

Denne sidste antagelse blev drøftet af Stolper³, som påviste en multiplikatorvirkning ved en parallel forøgelse af export og import.

Under de sædvanlige forudsætninger for det balancerede budgets princip beror virkningen på, at det fald i efterspørgslen i den private sektor som gennemtvinges ved forøgede skatter, modsvares ganske af den stigning i efterspørgslen, som de, der modtager indkomst fra den offentlige sektor, vil præstere. Men da denne stigning er gennemført via forøgede faktorindkomststudbetalinger fra den offentlige sektor, vil resultatet være, at aktiviteten og/eller prisniveauet (som målt ved faktorindkomsten) alt andet lige vil være vokset med stigningen i det offentlige budget. Det er således her en multiplikator i relation til faktorindkomsten på 1. Man kan vise⁴, at hvis de omtalte skatter er indirekte, vil multiplikatoren i relation til nationalindkomsten målt i markedspriser være 2.

* Dr. polit., professor ved Københavns Universitet.

1. Jfr. »A Note on the History of the Balanced-Budget Multiplier« *Economic Journal*, Marts 1958 og de f. eks. af Erik Schneider givne litteraturhenvisninger i »Zur Frage der Multiplikatorwirkung eines ausgeglichen Budgets«, *25 Economic Essays in Honour of Erik Lindahl*, Stockholm.
2. At dette måtte modificeres, hvis forbrugseffekten hos skatteyderne antages at være forskellig fra forbrugseffekten hos de grupper, som modtog indkomststudbetalinger fra det offentlige var erkendt, jfr. f. eks. Kaldors bidrag i Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, London 1944, Appendix C.
3. W. F. Stolper, »The Volume of Foreign Trade and the Level of Income«, *Quarterly Journal of Economics*, 1947 (Vol. LXI).
4. Jfr. »Markedspriser ctr. faktorpriser ved det balancerede budget«, offentliggjort i festskriftet: *Til Frederik Zeuthen*, København 1958. Cfr. heroverfor Schneider, op. cit., som mener, at kunne vise, at i relation til nationalindkomsten i faktorpriser vil – ved finansiering af de øgede offentlige faktorindkomststudbetalinger ved indirekte skatter – multiplikatoren være 0, mens den i relation til nationalindkomsten målt i markedspriser vil være 1.

Stolper argumenterer nu, at en tilsvarende virkning må findes i relation til betalingsbalancens løbende poster. Hvis exporten vokser, og importen samtidig vokser parallelt, vil følgelig aktiviteten vokse med stigningen, dvs. »... even without a net foreign balance there may be an income-generating effect of the increased total volume of foreign trade . . .«¹. Samme konklusion drager Neisser² og Preben Munthe³.

Helt forenklet kan Stolpers betragtning fremstilles således. Vokser exporten med 100 kr., og tænker man sig, at den herved skabte nye indkomst vender sig mod importvarer, hvorefter importen vokser med 100, vil resultatet være en stigning i faktorindkomst på 100 kr., dvs. en multiplikator på 1 ved en parallel stigning i export og import.

Reducerer man Stolpers argumentation hertil – og det er så vidt man kan se muligt – er betragtningen indlysende, og den er helt analog til det balancerede budgets multiplikator.

Betragter man exporten som exogen variabel vil det efter almindelig simpel multiplikator teori⁴ uden hensyntagen til tilbageslag fra udlandet være velkendt, at ved en stigning i exporten på ΔA vil importen vokse med

$$\Delta B = \frac{\Delta A \cdot b}{1 - (c - b)}$$

hvor c er forbrugstilbøjeligheden og b er importtilbøjeligheden. For at få Stolpers tilfælde frem – med parallel stigning i export og import – må man da åbenbart forudsætte

$$\Delta B = \Delta A,$$

hvilket efter den anførte, simple multiplikator kræver

$$\frac{b}{1 - (c - b)} = 1$$

eller

$$c = 1,$$

hvilket indebærer, at hele indkomststigningen retter sig mod forbrugsvarer. Idet indkomstmultiplikationen er $\frac{1}{1 - (c - b)}$ får man, at indkomsten i dette tilfælde vokser med $\Delta A \cdot \frac{1}{b}$. I reglen må man imidlertid regne med, at

$1 > c > 0$, hvilket udelukker det anførte tilfælde, så længe man betragter importen som alene indkomst-induceret. Derimod vil f.eks. spekulative bevæ-

1. Stolper, op. cit., p. 287.

2. »The Significance of Foreign Trade for Domestic Employment«, *Social Research*, 1946.

3. »Multiplikatorvirkningen ved en parallell økning av eksport og import«, *Festskrift til I. Wedervang*, Oslo 1951.

4. Se f. eks. Schneider, *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, III Teil, Tübingen 1959, pp. 272 ff.

gelses kunne få forbrugstilbøjeligheden til (midlertidigt) at blive lig (eller større end) 1. Skal indkomstmultiplikatoren være lig 1, skal imidlertid ikke alene forbrugstilbøjeligheden være lig 1, men tillige skal importtilbøjeligheden (*b*) åbenbart være lig 1.

Sagt på en anden måde, så forudsætter Stolpers ide, at der – af en eller anden grund – sker en (abnorm) stigning i efterspørgslen efter importvarer¹. Men når dette er tilfældet er der intet mærkeligt i, at man kan nå ned på en multiplikator på 1 – modsat det almindelige tilfælde, hvor multiplikatoren må antages at være større end 1.

Ikke desto mindre er der analogi til det balancerede budgets multiplikator på 1. Betragter man nemlig den offentlige og den private sektor under eet, vil det ses, at det balancerede budgets tilfælde ganske som Stolpers tilfælde indebærer en stigning i den samlede forbrugstilbøjelighed (eller i det mindste i udgiftstilbøjeligheden). Den i parentes anførte modifikation refererer til, at den skattefinansierede udgift kan være en investering (modsat konsum), hvilket tilfælde imidlertid modsvares af, at man i Stolper's eksempel tænker sig investeringen som en endogen variabel – i hvilket tilfælde (næsten) alt kan ske². Analogt til at teoremet om det balancerede budget i virkeligheden »indsniger« en forudsætning om stigning i (samlet) forbrugstilbøjelighed (eller udgiftstilbøjelighed), således indfører også Stolper en forudsætning om stigning i udgiftstilbøjeligheden. Skal nu indkomstmultiplikatoren være 1, må denne stigning i udgiftstilbøjeligheden forklares ved en ensidig stigning i importtilbøjeligheden.

Om man vil, kan man dog argumentere, at medens en offentlig indtægts-udgifts-relation på 1 af politiske grunde ikke er usandsynlig, så vil den balancerede udenrigshandels tilfælde, som refererer sig til den private sektors reaktion, og som forudsætter en udgifts- og importtilbøjelighed på netop 1, formentlig under almindelige institutionelle forhold referere sig til en yderst speciel situation.

En generalisation af ræsonnementet bag det balancerede budgets multiplikator er imidlertid af interesse. Man kunne her mere generelt argumentere – ganske svarende til finanspolitiske ræsonnementer –: Enhver privat virksomhed giver anledning til expansive og kontraktive processer; de expansive skyldes virksomhedens indkomstudbetalinger, medens de kontraktive skyldes det simple forhold, at virksomheden opnår en (positiv) pris for sine produkter. Dette er analogt med de offentlige indkomstudbetalinger på den ene side og skatterne på den anden side. Skatter såvel som køb af varer (med en

1. Stolper viser selv dette ganske klart.

2. Når Preben Munthe kan konkludere, at »en balanceret økning i et lands utenrikshandel kan føre til en økning i landets aktivitet som er større end den primære eksport- og importøkning«, forklares dette ved, at han betragter investeringen som endogen variabel.

positiv pris) fratager befolkningen indkomst, som er potentielt anvendelig på anden måde.

Analogien kan nu føres videre, idet ligevægten mellem de af virksomhederne igangsatte expansive og kontraktive processer kan tænkes netop at modsvare den samlede produktive kapacitet. Man har da »fuld beskæftigelse«. Men ligevægten kan også ligge udenfor dette optimale punkt, i hvilke tilfælde den offentlige sektor ved en netto-expansiv eller -kontraktiv proces kan søge ligevægten ført frem eller tilbage mod den politisk ønskede ligevægt.

Dette er blot en anden måde, på hvilken man kan udtrykke en af nyere finansvidenskabelig litteraturs kendte konklusioner.